

*Александар Гајић**

Институт за европске студије, Београд

РУСИЈА УСТАЈЕ: ТРАДИЦИОНАЛИЗАМ ДРАГОША КАЛАЈИЋА И ОБНОВА ИМПЕРИЈЕ**

Сажетак

Драгош Калајић, сликар, публициста и писац, представља једну од најособенијих и најконтраверзнијих личности у српској јавности током последње три деценије 20. и почетка 21. века. Рад се бави Калајићевим есејима о Русији током распада Совјетског Савеза као и периодом Јељцинове Русије, са посебним акцентом на његове процене стања руског друштва, његових капацитета за обнову и израстање у државу која ће имати снаге да поново игра крупну улогу у светској политици 21. века. Први део рада даје кратак пресек кроз Калајићеву јавну делатност, пре свега упућујући на његове основне биографске и библиографске податке. Друга целина објашњава Калајићев однос према Русији, посете и активности које је тамо развио током осме и девете деценије 20. века, као и утицај који је оставио на руску јавност и тамошње културне кругове. Трећа целина рада односи се на традиционалистичке идејне позиције које је као својеврсни поглед на свет конзистентно заступао Калајић током највећег дела свог живота, да би се у четвртом делу рада показало колико је овај идејни и доктринарни поглед на свет био погодан за уочавање и разумевања потенцијала руског друштва,

* Имејл адреса: sasa95gajic@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3873-0231.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за европске студије у Београду, коју финансира Министарство за науку, технологију и иновације.

народа и његових историјских традиција да крене путем обнове и поновног јачања. Последњи део рада пружа закључна разматрања о размерама Калајићевих процена и предвиђања о „устајању Русије” које се у великој мери одиграло у складу са оним што је прогнозирао Драгош Калајић.

Кључне речи: Драгош Калајић, Русија, постсовјетски период, традиционализам, атлантизам

УВОД

Драгош Калајић (1943–2005) представља једну од најособенијих и најконтраверзнијих личности српске јавне сцене током последње три деценије 20. века и првих година 21. века. Због ширине његовог интересовања и деловања тешко га је уско дисциплинарно одредити: по образовању и стеченим вештинама уметник (дипломирао је на Академији лепих уметности у Риму 1965. године) чије су се слике одликовале снажном филозофско-идејном и симболичком стилизацијом, по вокацији публициста и писац који се није либио модерних медија (пре свега: новина и телевизије), Драгош Калајић представља значајног и утицајног аутора, културног и политичког делатника кога је академик Дарко Танасковић окарактерисао као „једну од најсамосвојнијих појава укупне наше савремености” (Tanasković 2013). У публицистичкој сфери његове студије и огледи крећу се пре свега подручјима филозофије историје, културологије и геополитике. Калајићеви романи, без обзира да ли су писани жарновски или не, представљају „романе идеја” кроз које је он исповедао сопствени поглед на свет.

Рођен у Београду, у породици универзитетског професора и официра, Драгош Калајић је у родном граду започео школовање и развијање уметничких интересовања, стасавајући међу припадницима уметничког покрета „Медијала”. По завршетку школовања и првих самосталних сликарских изложби, показује изразито интересовање за публицистику. После хибридне поеме „Кршевина” (Kalajić 1968) у двадесет осмој години живота издаје филозофско дело „Упориште – рехабилитација структуре интегралног човека” (Kalajić 1971) у којој се показује као потпуно формиран мислилац. „Из данашње

перспективе изгледа апсолутно невероватно шта је он радио крајем шездесетих и седамдесетих година. То су били први текстови, а затим и темати у часопису *’Дело’*, посвећени разним темама као што су *’Утопије’* или *’интелектуално наслеђе Индије’*” (Ђурковић 2023). Наредних година издаје две обимне културно-филозофске студије, *„Мапу (анти)утопија”* (Kalajić 1978) и *„Смак света”* (Kalajić 1979). За разлику од ондашњих друштвених теоријских дела које данас више немају никакву вредност, ове две књиге су „теоријски живе и друштвено-хуманистички актуелне књиге” (Antonić 2023). Дакле, све оно што данас видите као агенду актуелних владара света, попут андрогинизације и трансцендеризације, наћи ћете већ описано у књизи *„Мапа (анти)утопија’* која се појавила у знаменитој едицији *Замак културе* Бошка Руђинчанина” (Ђурковић 2023). Поред уређивања тематских бројева *„Дела”*, у овом периоду Калајић је написао многобројне есеје, студије и критике у часописима и новинама (Политика, Борба, НИН, Уметност, Видици, Градац). Почетком осамдесетих година уређивао је неколико едиција у *„Књижевним новинама”*, од којих је најзначајнија она под именом *„Кристали”* у којој су издата нека од капиталних филозофских дела (Плотин, император Јулијан,¹ Тилак, Шпенгер, Шестов, Вајнингер, Де Ружмон); такође, 1985. године издао је и кратку књигу *„Кодекс соларног реда”* (Kalajić 1985), а 1989. и СФ роман *„Космотворац”* (Kalajić 1989). Писао је студиозне, веома упутне предговоре за дела аутора које је популаризовао током ових година, а које су издали други издавачи (пре свега *„Градац”* из Чачка), попут књига Рене Генона, Јулијуса Еволе и других (видети Kalajić 2024a).

Због свог широког образовања, знања неколицине европских језика и изузетно добре обавештености о актуелним политичким и културним токовима, Калајићева јавна делатност представљала је, поготово седамдесетих и осамдесетих година, право освежење у једноумном универзуму позног југословенског социјализма. „Далеко пре Милана Брдара, Калајић је писао о постмодерној (анти)уметности, од Дишановог писоара, преко боди арта (*body art*), до џанк-арта, о чему је за ТВ Београд снимио и серију *’Огледало XX века’* (1979). Пре Антонића писао је о политичкој и медијској инструментализацији хомосексуалности или о заблудама феминизма – критикујући идеју

¹ Император Јулијан Клаудије Флавије (331-363), познат и као Јулијан Апостата (отпадник), римски цар и филозоф.

мушкарца и жене као друштвеног конструкта и пропаганду полног антагонизма” (Antonić 2023).

Током друге половине осамдесетих година почиње нова етапа Калајићевог јавног деловања. Као зрео аутор, он свој идејни поглед на свет све више окреће тумачењу савременог друштва и политике, прилагођавајући свој стил најширој публици. Са позиције уредника популарног магазина „Дуга”, Калајић од 1987. године па током целе наредне деценије у овом часопису издаје велику број новинских текстова и есеја у којим се претежно бави међународним односима, геополитиком, криптополитиком и њеном езотеријском позадином. Такође, сарађивао је и објављивао текстове и у другим домаћим и страним магазинима. Један део текстова из овог периода објављен је током прве половине деведесетих година у више тематски уобличених књига: „Америчко зло 1” (Kalajić 1993), „Издана Европа” (Kalajić 1994b), „Русија устаје” (Kalajić 1994a), „Америчко зло 2” (Kalajić 1998). „Калајић је активно учествовао у одбрани српског народа у Републици Српској Крајини и Републици Српској у току разбираспада друге Југославије; чинио је то непосредно на фронту са српским борцима, али исто тако и упознавањем светског јавног мњења са историјском позадином југословенског сукоба” (Subotić 2014, 116).

Крајем деведесетих година Калајић води емисију „Мон Блан” на телевизији „Палма”, а затим бива ангажован за дописника „Тањуга” у Риму током и после агресије НАТО пакта на СРЈ. Калајић је, током последњих година живота, публиковао студију „Европска идеологија” (Kalajić 2004) и два романа – „Последњи Европљани” (Kalajić 2001) и „Српска деца Царства” (Kalajić 2005). После дуге и тешке болести Драгош Калајић је преминуо у родном Београду 22. јула 2005. године. Постхумно, током 2024. године, издате су још две његове књиге: „Огледало 20. века” (Kalajić 2024a) и „Калајић – визији и идеје” (Kalajić 2024b), сачињене од репрезентативних есеја из периодике, а у плану су, у оквири издавања сабраних дела, још шест књига сачињених од тешко доступних текстова или необјављених рукописа.²

² У ове, још увек необјављене књиге, спадају и оне које се наводе на званичној страници „Википедије” о Драгошу Калајићу, као и на сајту dragoskalajić.com, попут побројаних: „Иницијације”, „Писци бога Марса”, „Филозофија уметности”, „Српско добро”, „Зимски солистицијум” (са три опроштајна текста). У питању су, понављамо, необјављени списи, изузев извода из „Писаца бога Марса” и „Зимског солистицијума” публикованих на сајту посвећеном Калајићу, као и у часопису „Европа нација” кога је (као и сајт о Калајићу) уређивао Бранислав Матић, приређивач будућих сабраних дела.

ДРАГОШ КАЛАЈИЋ И РУСИЈА

Најшира српска јавност Калајића највише памти по његовим текстовима у којима је износио тезе о дуготрајним процесима који, иза кулиса идеолошких подела из прошлог века, одређују политичку стварност. Њих одликује дуготрајно настојање атлантистичких плутократа, носиоца моћи финансијског капитала, да у потпуности поробе народе света, пре свега оне европске, и наметну им американоцентрични „нови светски поредак” који све народе, заједнице и њихове појединце срзава на ниво „економске животиње” (Kalaјić 1993, 171). Ове плутократе су вођене демонijом економије која своје историјске корене има у „у јудео–протестантској религији, у купопродајној концепцији односа човека и Бога, где је материјално богатство знамење Божије милости” (Kalaјić 1993, 172).

Врхови атлантистичке елите за свој главни циљ имају запоседање евроазијског континента, односно Русије као геополитичког Хартланда, „срца земље”. „Русија и њена неизмерна богатства су главни циљ освајачких тежњи ’новог светског поретка’ који тежи да је разори и опљачка. Иста судбина намењена је и свим другим народима који поседују било значајније природне ресурсе, било имају вољу за очување суверености која жели да се супротстави потчињавању” (Гајић 2004, 153). Осим због реченог, Русија је Калајића занимала из још два разлога. Први се тичао судбине српског народа и државе која је нераскидиво везана за Русе и Русију, будући да „стежање обруча непријатељстава сила Запада око и против Русије (...) придаје српској отаџбини посебан геополитички значај (...) Србија је потенцијална цезура у обручу Запада и освајачких тежњи спрам Русије” (Kalaјić 1997, 63). Због тога, по Калајићу, западне силе „настоје да у Србији остваре модел комадања државе на политичке аутономије, који би, потом, наметнули Русији, уз помоћ прозападних и русофобних властодржаца” (Kalaјić 1998, 23). Други разлог лежао је у Калајићевом уверењу да „света Русија, у својим недрина чува празавичај свих индоевропских народа. Исконска и истинита жудња за повратком ка том празавичају покретала је српске крајишнике, попут Вука Исаковича, јунака Милоша Црњанског. Прихватајући дужности и одговорности носиоца европске империјалне идеје, Русија је и земља којој су упућени многи погледи прижељкивања обнове Трећег Рима” (Kalaјić 1994а, 6). Тежња ка европском јединству на темељима „Традиције”, дакле, окреће Калајића ка разумевању

„руског питања” (Kalajić 2004, 260–268), а руски отпор комадању евроазијског простора од стране атлантског Запада, уједно, био би и зачетак поступног успостављања жељеног вредносног стања свих европских народа и држава и почетак окретања ка њиховом уједињавању.

Нескривено русофилски опредељен, Калајић је, још од почетка деведесетих година, на рушевинама совјетске империје прижељкивао обнову и усправљање Русије, сматрајући да она једина има духовне, материјалне и геополитичке потенцијале да се одупре атлантистичком поробљавању и створи цивилизацијску, културну и политичку алтернативу атлантизму и његовој неолибералној хегемонији. Из ових разлога, Калајић је још од 1980. (Kalajić 1994a, 74) често одлазио у Русију, склапао познанства са тамошњим родољубивим појединцима и групама, и о актуелним приликама и процесима те могућим позитивним алтернативама на постсовјетском простору редовно извештавао српско читатељство. На тај начин Калајић је подупирао српски морал у ратним годинама, када се чинило да су Србија и српски народ потпуно усамљени, заборављени и препуштени непријатељским геополитички силама. „Калајић је, свакако, један од најзаслужнијих да се са српском страном рата упознају родољубиви руски интелектуалци који су у оквиру ’Друштва руско-српског пријатељства’ долазили на прве линије фронта дивећи се храбрости и патриотизму српских бораца који, како су истицали руски пријатељи, бранећи српство – бране и Русију” (Subotić 2014, 116).

Мање је познато да је – поред упознавања Срба са стањем у постсовјетској Русији и Руса са стањем у постјугословенској Србији – Калајић у Русији неуморно деловао и на освешћивању Руса од фасцинације Западом у јелџиновској епохи. Његови текстови преведени на руски језик имали су снажан одјек; доприносили су рушењу идеолошко-историјских табуа и доводили до истинских спознаја о друштвеним процесима и њиховим инспираторима који су се одигравали на просторима Совјетског Савеза. Јуриј Лошчиц, руски писац, сведочи како је први Калајићев чланак објављен у Русији изазвао прави мали медијски потрес (текст се звао „Обнова или пропаст Русије” у књижевном недељнику *Литературнаја Росија*). „Објављивање чланка изазвало је тихи шок у кући на Старом тргу, где се у то време – пола године пре пресељења – налазио ЦК КПСС. Прича се да су партијски чиновници јурили из кабинета у

кабинет са Калајићевим чланком, као да су у рукама имали портативну атомску бомбу са сатним механизмом. Ствар није за шалу! Овај упорни Србин говорио је оно о чему наивна већина становништва СССР ништа није знала, а 'посвећена' мањина уредно прећуткивала. Говорио је о изворима финансијског и идеолошког снабдевања прве руске (у суштини антируске) револуције (...) Амерички финансијски магнати, тврдио је Калајић са цифрама и чињеницама у рукама, нису жалили злато за сценарио двају револуција 1917. године" (Lošić 1995).

Највећи број текстова о Русији писаних неколико година уочи и након распада Совјетског Савеза Калајић је објавио 1994. године у својој књизи „Русија устаје”. Првобитан назив књиге требао је да гласи „Окупирана Русија” али се, будући окренут тражењу индикатора спасоносног преокрета у Русији, Калајић определио за други, бескомпромисно оптимистични наслов (Kalajić 1994a, 5). Узимајући као свој путоказ за кристализацију мисли наследнике деветнаестовековне „словенофилске традиције”, Калајић у својим одласцима у Горбачевљево и Јељцинову Русију не само да описује суноврат социјализма и ужасне размере ништитељске транзиције по моделу који су прописали (у ствари) (не)добронамерни западњаци, већ тежи да прецизно маркира све сигнале могућег опоравка и изградње спасоносне, руске алтернативе. Очекивање преображаја „социјализма, од туђинског отрова у лек, карактерише ауторова истрајна трагања за идејама и пројектима спасоносног 'трећег пута', кроз просторе окупиране Русије" (Kalajić 1994a, 8). „Књига може да се чита и као једно сведочанство о обнови органских и судбинских српско-руских веза, што потичу из дубоких осећања сродности и историјског заједништва, изнад сваке политике и одговарајућег критеријума пријатељ-непријатељ" (Đurković 2023). „У њој Калајић представља сукоб руских 'западњака' против 'словенофила' из чега може да дође до обнове или пропасти Русије. Калајић безрезервно верује у победу 'словенофила' у борби за обнову руске идеје и државе" (Subotić, 2014. 141).

Калајић се бави темом Русије превасходно у књизи „Русија устаје”, где износи скицу руске обнове у програмском тексту „Ка словенској империји" (Kalajić 1994a, 200–228), али и другим огледима. У „Мапи (анти)утопија” Калајић идентификује Хипербореју, митски индоевропски празавичај, са просторима севера Русије (Kalajić 1978, 244). У антиутопијским моментима литерарног опуса Црњанског

Калајић једначи чежњу за повратком у матицу словенских народа са „хиперборејском прапостојбином Европљана; опус Милоша Црњанског повезује једна константна тема, тема повратка првобитности” (Kalajić 1978, 245).

У свом обимном теоријском раду „Европска идеологија” који се бави империјалном обновом Европе на идентичним индоевропским трипартитним/тросталешким историјским темељима као што то у „Русија устаје” предлаже и за Русију, Калајић детаљно обрађује руско питање и могући будући однос (тако препорођене и осамостаљене) Европе и Русије (видети Kalajić 2004, 260–268). Надаље, Калајић објашњава корене русофобије (Kalajić 2004, 263), као и историју спорова и сукоба између Русије и европског Запада. „Противруску настројеност главних архитеката ЕУ није могуће приписати искључиво атлантском надзиратељу радова. У питању је хронолошки последњи напор вековима дуге константне непријатељске политике европских сила према Русији” (Kalajić 2004, 263). Калајић наводи да Русија овом непријатељству готово да никада није давала правог повода, изузев спорадичних и веома ограничених учешћа руске војне силе у унутаревропским сукобима као последице преузетих дипломатских обавеза. Суштину овог вековног антагонизма чинила је културолошка различитост Русије од европског Запада коју је темељно описао Николај Данилевски у делу „Русија и Европа” (Danilevski 1994), али и тежња Русије да ослободи православне и словенске народе османског јарма и прошири свој утицај на југ, ка Средоземљу (Kalajić 2004, 264–267). Идентичан интерес да се спречи ширење руског геополитичког утицаја ка Средоземљу и Оријенту преузет је од стране носилаца евроатлантистичке геополитике и отуд „савремена затвореност градилишта ЕУ за велики допринос уједињењу Европе од Рејкарвика до Владивостока” (Kalajić 2004, 264–267). Сегменте ове непријатељске геостратегије према Русији Калајић дотиче и у својим геополитичким есејима објављеним у књигама „Америчко зло” (1 и 2) и „Издана Европа”, попут огледа „Трећи светски рат” (Kalajić 1993, 171–183), „Америчко зло” (Kalajić 1993, 195–202), „Ка савезу православних народа” (Kalajić 1998, 36–47) и „Америчко-исламски савез против Европе” (Kalajić 1998, 239–245).

У поговору књиге „Последњи скок на југ”, контраверзног руског политичара Владимира Жириновског, Калајић оштро критикује пропагирану идеју ширења постсовјетске Русије на југ, према Индијском океану. Указујући да идеја Жириновског о разграничењу

интересних сфера Русије и евроатлантских сила правцем север-југ није нова, већ преузета од немачког геополитичара Карла Хаусхофера (Kalajić 1994c, 143), Калајић оштро критикује планове Жириновског о обнови руске постсовјетске империје као лажне и неадекватне. Он примећује да би ширењем Русије на југ, преко Средње Азије до индијског потконтинента, „руски народ упао у други и ништа бољи бездан јер би у толико проширеној Русији одмах постао национална мањина” (Kalajić 1994c, 145) услед демографске експлозије муслиманских и хиндуистичких народа. Такође, Калајић примећује да, поред лапидарних обновитељских националистичких изјава, Жириновски у својој програмској књизи заступа идеју обнове Русије као „грађанског друштва” чији су нескривени узор САД. „Другим речима речено, та Суперрусија Жириновског је заправо дословна имитација САД, али у функцији растерећења Запада од опасног сувишка имиграционих маса” (Kalajić 1994c, 149).

У бројним есејима у књизи „Русија устаје” Калајић приказује трагање и сусрете са личностима и делима устанка и препорода Русије, од сликара Иље Глазунова (Kalajić 1994a, 11–24) и математичара Игора Шафаревича (Kalajić 1994a, 97–111), преко писаца Валентина Распутина (Kalajić 1994a, 144–157), пуковника Виктора Алксниса (Kalajić 1994a, 112–124) и Димитрија Васиљева (Kalajić 1994a, 77–96), све до Александра Проханова и Александра Дугина (Kalajić 1994a, 309–318). Калајић је, описујући све ове сусрете, верно дочаравао Москву „гледајући како Запад преко агената утицаја разара совјетску империју и новоформирану Русију Јељцина. Но, и тада је успевао да пред нама прикаже људе као што су Иља Глазунов, Игор Шафаревич и Александар Дугин и да нацрта логику која ће нужно довести до обнове Русије деценију касније” (Ђурковић 2023).

На каквој логици и аргументима је почивала Калајићева чврста вера у „устајање Русије”? Пре свега на историјским и духовно-културним увидима. Калајић је био убеђен да је „Русија и име нада у ослобођење и препород Европе, нада коју гаје, са делотворним песимизмом, многи веродостојни Европљани” (Kalajić 1994a, 9). Позивајући се на светлост традиционалних учења о цикличној морфологији историје, Калајић је веровао да је управо Русија та која ће, будући да је прва ушла у његово најгоре стање, прва се из њега и извући – тим пре што има духовно и културно наслеђе које погодује овом преокрету. „Русија је последњи велики трезор енергија европског човека какве изискују задаци преовладавања

сила ниҳилизма и отварања магистралних путева као хоризонтима обоготворења људског елемента” (Kalajić 1994a, 9), казивао је Калајић и тако нас упућивао ка својим кључним филозофско-метафизичким убеђењима на којима су, подједнако, почивале и његове процене садашњости и вера у будућност.

ТРАДИЦИОНАЛИЗАМ ДРАГОША КАЛАЈИЋА

Калајићев светоназор се, недвосмислено, може одредити као традиционалистички/перенијалистички; тачније – Калајић је био „први традиционалиста у српској култури у бившој Југославији“ (Radulović 2020, 487). Ово је видљиво у практично целом Калајићевом писаном опусу: већ у „Кршевини” (чије име је својеврсно парафраза Еволине „Људи међу рушевинама”) Калајић контрастира поражену, декадентну Европу њеним хиперборејским, уранским, духовним коренима (Kalajić 1968; Radulović 2020, 496). У „Упоришту”, насупрот рушевинама стоји традиционалистичка визија метафизичког центра отеловљена у идеји „интегралног човека” (Kalajić 1971, 79) (идентична „диференцираном човеку” у Еволином опусу) чија феноменологија *humanitas*-а се кроз целу књигу разрађује. Виђења примитивних народа као дегенерисаних остатака древних цивилизација, похвале планинама, тумачења тантризма и езотеријско виђење Хипербореје преузете су из Еволине десне верзије традиционализма (Radulović 2020, 502). Калајићеве две наредне културолошке синтезе, „Мапа (анти)утопија” и „Смак света”, директно кореспондирају са „Кризом савременог света” Рене Генона, односно Еволином „Побуном против модерног света” (Radulović 2020, 504). И у осталим Калајевићевим делима све врви од основних традиционалистичких мотива и тема: концепта „Примордијалне Традиције” (Kalajić 1987, 10), виђењу историјских циклуса као процеса духовног опадања (Kalajić 1990, 172; Kalajić 1994, 7), мрачног доба (Кали југе) чијем се крају приближавамо (Kalajić 1979, 178–184; Kalajić 1987, 12), митовима и симболима као преносиоцима Традиције и компаративном уочавању сличности између различитих верских органа (Kalajić 1987, 10), покушајима стварања нове духовне елите „изнад левице и деснице” (Kalajić 2004, 310–315)...

Традиционалистичка школа представља посебан религиозно-филозофски правац мишљења у 20. и 21. веку чија је основна идеја водила постојање заједничке универзалне истине која се

налази у свим великим светским религијама. Њене претече јављају се у позном средњем веку и ренесанси (*prisca theologia*), махом међу тумачењима античке филозофије од стране томистичких схоластичара као „припреме јеванђеља”. Творац термина *philosophia perennis*, „перенијална филозофија”, био је ватикански библиотекар Агостино Стеуко (1496–1549).

Основно уверење традиционалиста је да су у сржи свих водећих светских религија смештене истоветне универзалне истине које називају „перенијалном мудрошћу” (*sophia perennis*), а које су, уједно, и трансцендентни извор свих правоверних религија човечанства кроз које се, у различитим историјским приликама, манифестују на различите начине (*videmus Lings and Clinton* 2007, 12). Перенијализам, дакле, „упућује на идеју да постоји трајна традиција супериорне духовне мудрости, доступне човечанству од најранијих периода историје и одржавана у животу кроз векове, можда ланцем божански надахнутих мудраца или иницијацијских група” (*Hanegraaff* 2005, 1125). Док неки традиционализам сматрају видом филозофског мишљења, као „сабирање истина природног поретка махом усвојених од људи током историје (...) и холистичку формулацију првих принципа” (*Kahteran* 2007, 45), други га виде као мудрост саму, езотеричку садржину иза површине наизглед различитих религијских објава и обредних пракси.

Основна уверења традиционалиста/перенијалиста сумирао је Антоан Февр. Она су садржана у три постулата: „(1) Постоји 'Примордијална Традиција' нељудског порекла – човечанство је није измислило, већ примило – која се поступно изгубила, а од којих су разне историјске традиције и метафизика *tembra disjecta*. Извор ове 'Традиције' не може се идентификовати помоћу научне историографије. (2) Савремена западна култура, наука и цивилизација су суштински неспојиве са 'Традицијом'; никада човечанство није било отуђено од ње тако озбиљно као данас. (3) 'Традиција' се може обновити, бар делимично, усредсређивањем на заједничке садржаје различитих верских и метафизичких традиција. Такво истраживање не може бити неутрално, већ захтева од истраживача да прихвати темељне традиционалне вредности и перспективе, а пожељно је и да прође кроз 'иницијацију'. 'Традиција' се може разумети само из перспективе саме 'Традиције'; сама идеја неутралног, 'незаинтересованог' историјског истраживања у коме су докази сачуваних извора крајње мерило, одражава модернистичку и историјску перспективу неспојиву са

’Традицијом’” (Hanegraaff 2005, 1132). Проблем различитости између традиционалних религија и верских објава, традиционалисти објашњавају различитим психолошким и духовним потребама народа у различитим историјским епохама у којем су примљене ове објаве, али које су на дубљем, езотеријском и метафизичком нивоу, у својој сржи комплементарне (Cuttsinger 2005). Видови духовне спознаје примордијалне мудрости, према перенијалистима, више је смештен у метафизичкој интуицији везивања људског са божанским умом него у мистичном искуству (Oldmeadow 2011, 7).

Савремену традиционалистичку школу мишљења основао је француски мислилац Рене Генон (1886–1951) проналазећи заједнички садржалац унутар источних религија кроз њихово компаративно проучавање. Генона су у сличним истраживањима следили традиционалисти прве генерације: историчари уметности Ананда Кумарасвами и Титус Буркхарт, мистик Фритјоф Шуон, историчари религија Мирча Елијаде и оријенталиста Сејд Хусеин Наср, као и контраверзни, радикално десни мислилац Јулиус Евола (Sedžvik, 2006). Другу генерацију традиционалиста предводили су Мартин Лингс, Марко Палис, Мишел Валсан, Хари Олдмедоу, Волфганг Смит, Џемс Катсингер, Александар Дугин и други.

Калајићеви први сусрети са традиционализмом, тачније, писањем Рене Генона, почињу још у његовој раној младости у оквиру уметничке групе „Медијала”, где га је у Генонове списе највероватније упутио Миро Главуртић (Radulović 2020, 488). За потпуно усвајање традиционалистичких позиција пресудно је било Калајићево школовање у Италији током прве половине шездесетих година. У Риму се Калајић детаљно упознао са свим водећим традиционалистичким ауторима и њиховим делима, посебно са онима Јулиуса Еволе, водећег десног италијанског традиционалисте, кога је и лично познавао. „Еволине идеје и текстови несумњиво су основни и пресудни у формирању Калајићевог светоназора” (Радуловић 2020, 493). Ово се може доказати кроз читав низ подударности и у писању (и стилу и његовом садржају) и наступима, а највише по томе што, када год се Евола по појединим ставовима одваја од других традиционалиста, посебно од Рене Генона, „Калајић стоји уз Еволине идеје” (Radulović 2020, 528). Наиме, Калајић је потенцирао кључне разлике унутар традиционалистичког табора између Генона и Еволе по питању иницијацијског пута ка „Традицији” и критиковао (истим аргументима као и Евола) Геново

величање традиционалног Оријента (Radulović 2020, 534). Критику празнине и слабости Геноновог учења због његове усмерености ка пасивној браманској контемплацији (Kalajić 1987, 13–17), Калајић је преусмеравао ка глорификацији Еволиног традиционализма који контемплацији додаје и кшатријску активност „јер је осветлио и другу, ништа мање значајну половину 'Примордијалне Традиције' и (...) обухватио путеве акције, пружајући интегралу визију индоевропске 'Традиције' прожете снагама и енергијама 'духовне вирилности'” (Kalajić 1990, 166).

Сходно кључним традиционалистичким уверењима, Калајић је у „Традицији” видео „истинско упориште трансценденције и афирмације веродостојног јаства и одговарајуће слободе где апсолутна слобода и апсолутан ауторитет нису супротстављена својства већ израз тог јаства” (Kalajić 1990, 163). За њега „митови и легенде, регуларне религије и метафизичке доктрине, традиционални симболи и обреди, нису ништа друго до популарни облици очувања и преношења примордијалног знања, парчад органа 'Примордијалне Традиције' преведени у шифре и енигме – у очекивању појава људских моћи кадрих за обнову веродостојних значења, за рестаурацију и рехабилитацију интегралног и оригиналног трезора истина” (Kalajić 1987, 10). Прави циљ откривања „Традиције” није само спознајни, већ целовити преображај личности од модерне индивидуе у интегралног, „диференцираног” човека као „делатне духовности” чији је основни историјски носилац индоевропски етно-етички тип. Овај тип личности се препознаје кроз манифестовање духовности као израза мере у свим сферама постојања и деловања.

„Заузимајући супротне идеолошке и вредносне позиције наспрам модерниста и прогресиста, традиционалистички поглед на свет кога заступа Калајић посматра историјске процесе као делове великих циклуса у коме се из првобитног, квалитативно најбољег стања, под дејством сила дегенерације историја развија у правцу деградације и дезинтеграције. Целокупна историјска деградација тумачи се кроз сукоб две основне силе, 'Традиције' и квалитета са једне стране, које представљају центрипеталну страну овог дуализма, и сила нихилизма и квантитета, које су антитрадиционалне, мада често узимају традиционално рухо (псеудотрадиција односно контратрадиција) и које чине њен други, центрифугални пол” (Gaјић 2004, 155).

КАЛАЈИЋЕВО ВИЂЕЊЕ ТРАДИЦИОНАЛИСТИЧКЕ ОБНОВЕ ИМПЕРИЈЕ

Традиционалистичке активности Драгоша Калајића у Русији су пре свега биле усмерене на проналажење људи и идеја који су својим вредносним усмерењима будили наду ка превладавању сила нихилизма и остваривања обнове на основу руских империјалних традиција кроз квалитативни преображај постсовјетског руског човека. У практичној делатности, Калајићева потрага се сводила како на сарадњу са представницима руског традиционализма (на које је Евола, такође, извршио снажан утицај), попут Александра Дугина, оснивача неоевроазијског покрета, али и њиховим заједничким деловањем у оквиру паневропског десног покрета (такође под приметним утицајем традиционализма) – *Euro-synergies*. Овим покретом је, након одвајања од париске „нове деснице”, руководио Белгијанац Роберт Стојкерс (Radulović 2020, 522).

Други правац Калајићевог традиционалистичког деловања преставаља његово писање у Русији и о Русији, где се (као што смо већ видели на примеру посматрања руског посрнућа као предности да Русија прва изађе из регресивног циклуса и започне успон) редовно употребљава и традиционалистичка визура и њен појмовник како би се описали и разумели актуелни процеси и дешавања те процениле поједине идеје и перспективе њиховог остварења. Ово је најјучљивије у Калајићевом програмском тексту „Ка словенској империји”, оригинално писаног за руску јавност на молбу књижевника Валентина Распутина, а који је објављен у „Иркутском литератору” и месечнику „Славјани” бр. 2 из 1992. године.

За Калајића, „поседовање сакралног начела кристализације те окупљање различитих нација и држава је знак распознавања и разликовања веродостојне империје од псеудоимперије” (Kalajić 2004, 127). „Веродостојне империје су геополитичке творевине тежње које се у свету идеја осведочава изградњом великих система теологије и филозофије (...) Империје и велики системи традиционалних доктрина или класичне филозофије потичу из истог, метафизичког корена: из људске жеље да свет непрегледног хаоса и пролазности преовлада и преобрази у свет свеобухватног и вечног реда” (Kalajić 1994a, 26–27). Псеудоимперија, упркос поретку који пропагира, у пракси ствара хаос и дробљење, будући да су у њој смештене „снаге (...) лишене сваке везе са било којим супериорним принципом” (Kalajić

1990, 174). Модерни корени псеудоимперије леже у старозаветном месијанизму, комерцијалној теологији и штедљивој моралистици из које је израстао дух либералног капитализма и одговарајуће демоније економије (Kalaјić 1998, 11).

Залажући се, слично Еволи, за надржавно уједињење нација у функционалну надржавну творевину која почива на традиционалном духовном и културном јединству (слично је веровање имао и Шарл де Гол) а не на Монеовој идеји економског савеза, Калајић је управо у руској самосвести која призива древне традиције видео капацитете за овакав подухват: руска национална самосвест је несводива у уобичајену категорију националног осећања или национализма. „Таквој руској самосвести боље одговара појам ‘патриотизма’ а најприближнији јој је појам ‘етатизма’”. У државотворном домену, осећање припадности руској нацији поприма размере осећања припадности отаџбини, чија светост (‘Света Русија’) трансцендира нацију. Ту је однос између нације, отаџбине и одговарајуће државе сличан оном између средства и циља: нација је у служби ‘свете отаџбине’ и њене државе, односно империје. Из оваквог државотворног порива, који је укорењен у метафизичком Небу – потичу чудесне кристализације идеја и снова, од словенофилског ‘Трећег Рима’ до величанствених структура наднационалне и надрелигијске империје, које је саздала мисао Константина Леонтијева” (Kalaјić 1994a, 181–182). На овај начин Калајић врши једначење руске империјалне идеје („Трећи Рим”) и Еволине гибелинске идеје традиционалне, „освештене” империје. „Многим својим особеностима – од доктрине обоготворења човека до постављања тежишта религиозности у домен личности и слободе, те одговарајућег карактера односа према Богу – православље је много више од католицизма очувало исконска својства покрштених народа, њихов дух и светоназор, културу и обичаје” (Kalaјić 1998, 44).

Имајући у виду савремени етнополитички контекст, Калајић дефинише предуслове за надржавно, условно речено – „империјално” уједињење, које треба да, по њему, доведе до нове, органске, културно-политичке, војне и привредне заједнице словенских и индоевропских народа способних да преузму пут самобитног развоја који ће сломити претеће обруче америчког, плутократског „новог светског поретка”. Ових услова, према Калајићу, има три и пројављују се као афирмативни одговори на следећа питања везана за испите ваљаности националних обновељских покрета: „1) да ли национални покрет

доноси добробит сопственом народу? 2) да ли ова покрет пружа срећу и благостање широј геополитичкој зони, дакле и другим, околним народима? 3) да ли он садржи врлине и вредности, воље и енергије које могу учествовати у стварању новог културно-цивилизацијског органона и циклуса?” (Kalajić 1994a, 202–203). Проналазећи код Руса и Русије потврдан одговор на сва три питања, Драгош Калајић као основну идеју водиљу идеалне обнове наддржавне, империјалне словенске алтернативе надирућој западној антитрадиционалној цивилизацији, даје јасан традиционалистички вредносни оквир: „По закону коинциденције и међузависне спреге супротности, тај пут самоспознаје ка примордијалном хоризонту прошлости води и ка идеалном хоризонту будућности, ка великом испуњењу најдревније жеље народног бића, дакле ка обнови првобитног заједништва, у новом облицима живота” (Kalajić 1994a, 203). „Ту важи златно правило: што је далекосежнији продор светлости спознаје кроз трезоре традиције и националног памћења – то су виши узлети духовне самосвести” (Kalajić 1994a, 203).

Савремене словенске нације Калајић посматра не као вечне ентитете, већ као народе створене „деобама јединственог словенског етноса, изведеног из индоевропског првобитног органона”, а које треба „препородити и ујединити богатство различитих искустава и удружити капитале разнородних својстава те особености” (Kalajić 1994a, 204). Стање у коме се налазе словенски народи не допушта поступност у изградњи велике заједнице, већ изискује истовремена прегнућа у свим доменама свих функција, тоталну и јединствену мобилизацију свих елемената – од културе до политике, религије и науке, преко оружаних снага до привреде. „Савез православних народа и држава је предузеће које потиче из нужности. Реч је о нужности узрокованој претњама и насиљем наших непријатеља (...) Наша одбрана мора обухватати и мобилисати снаге и енергије свих димензија нашег народа и државе, од културе и цркве, преко политике и економије, до оружаних снага. Основни формативни и информативни принцип одбране мора почивати у одбрамбеним снагама” (Kalajić 1998, 45).

Калајић посебно истиче како су „сви успешни, стабилни и дуговечни државни и империјални организми, широм евроазијског света, били грађени и уздизани по јединственом хијерархијско-хронолошком редоследу предузећа. Прво у домену духовног окупљања, који је битан формативни и информативни принцип

државног органа. Потом у домену одбране и, коначно, у домену економских функција које стварају и развијају материјалну основу заједништва, у служби њене историјске идеје и судбине” (Kalajić 1998, 44). „У том свеобухватном покрету ка остварењу жељеног заједништва, битно је стално имати у виду хијерархију функција, дакле – примат културне и политичке, религијске и научне сфере у односу на остале домene – речено аристотеловском терминологијом – оно што је облик спрам материје” (Kalajić 1994a, 209). Као узорни модел, попут Еволе али и других традиционалиста, Калајић за овај подухват узима индоевропско трипартитно друштво, односно „трипартитну идеологију” коју је исцрпно изучавао Жорж Димезил, француски историчар религија и лингвиста. Ради се о предмодерном моделу друштвеног уређења кога сачињавају три главна сталежа, у коме духовна и одбрамбена функција хијерархијски наткриљују привредну, производно-трговинску друштвену функцију. Ову идеју Калајић детаљно разрађује у књизи „Европска идеологија”, посебно у поглављу „Усправница троделности” (Kalajić 2004, 51–112).

Сматрајући да руски народ у својој културној историји баштини управо овакав, најсложенији вид државе као хијерархијски природне заједнице који је обухвата и организује троделном структуром са приматом суверенитета и духовности, Калајић је веровао да ће, успостављањем овог уређења, етничким и духовним врлинама бити омогућено да делују и прожимају заједницу и даље продубљују њено јединство. Посебну погодност чини то што су, за разлику од народа европског запада, словенски исток а пре свега Руси у знатној мери сачували своју предмодерни поглед на свет кога одликује његово холистичко, свеобухватно схватање. „У питању је суштинска одговорност индоевропске *forma mentis* која се најбоље очувала код словенских народа. Са највишег или идеалног словенског осмотришта, сав свет или свемир се предочава јединствен, а сви његови конститутивни елементи су међузависни (...) Отуда у словенским језицима речи ’све’, ’свет’, ’свемир’ и ’свето’ потичу из истог етимолошког корена” (Kalajić 1994a, 216).

Драгош Калајић је сматрао да словенски холистички поглед на свет изискује и посебно политичко уређење, то јест да је западни модел политичког уређења крајње неподобан за словенске народе. „Тај православни човек, са својим самобитностима, изискује и одговарајуће, сасвим специфичне моделе друштвеног уређења, економских односа и културног живота” (Kalajić 1998, 44). Модерну

западну демократију Калајић сматра псеудодемократијом, пре свега зато што је она посредничка, у рукама партија (то јест делова), а не народа као целине. Партије се, како пракса показује, много не обазире на народну вољу већ њом манипулишу и, заправо, служе нетранспарентним, олигархијским и плутократским центрима моћи (Kalajić 1998, 75). Правом демократијом Калајић сматра само ону непосредну, по узорном моделу Римске републике. Традиционално друштво одржава јединство елите и народа тако што у себи синтетише монархијски, аристократски и демократски систем (Kalajić 2004, 124), окреће га и проверава ауторитетом традиције и троделног, сталешког устројства (Kalajić 2004, 51–112). „Западна 'парламентарна демократија', у најбољем случају, изражава воље и потребе само једног малог и не најбитнијег дела друштвене целине. У питању је систем који једино репрезентује и монополистички привилегује класну димензију друштва. Силом таквог монопола успоставља се насилни и неприродни примат дела над целином и идеолошко-класних те партијских деоба над заједништвом. Друге и често виталније те значајније димензије друштва су потпуно запостављене и политички обесправљене, лишене права и моћи учешћа у одређивању опште политике” (Калајић 1994а, 217). Словенска традиција, тврди Калајић, изискује формирање таквог политичког система који је отворен за све димензије заједнице, а који су одликовали и друге предмодерне европске народе. „Дакле, неопходно је створити скупштину која ће окупљати веродостојне представнике свих димензија заједнице и њене државе, од верских и културних, политичких и идеолошких, до радних и стваралачких, привредних и економских. Словенска алтернатива западној псеудодемократији је непосредна власт народа у сфери живота и потреба општина или округа те целовита заступљеност свих димензија заједнице у највишем, скупштинском облику посредовања и одлучивања. Словенска традиција налаже непосредну власт народа и у домену свих великих или битних избора, посредством народног сабора и саборског изјашњавања или одлучивања” (Kalajić 1994а, 217).

Зарад народне обнове и личносне изградње, као предуслов стварања свеобухватног саборног представничког тела, Калајић заговара повратак традицији кроз обнову животне (у савременим условима остварене) народне културе (Kalajić 1994а, 125–131; Kalajić 1998, 32–33), затим за обнову класичног вида образовања (Kalajić 1998, 33) (чије је рушење описао у огледима о протестима из 1968.

(Kalaјić 1993, 36–44) и Сорошевом „Отвореном универзитету” (Kalaјić 1998, 96–108)) те преображавање дивљег, либералног капитализма у православни, духовним моралом и општим интересом зауздати капитализам (Kalaјić 1994а, 223–226), то јест – у тржишни вид привређивања са свим историјски потврђеним облицима власничких односа.

Као узорни модел за разумевање заговараног концепта православног капитализма Калајић узима јапанско економско чудо, то јест савремени јапански будистички капитализам. У њему колективистички солидаризам побеђује индивидуализам, преданост и рад голу похлепу, скромност побеђује разметљивост а вођење рачуна о заједници надјачава егоизам, поимајући привредно-корпоративни амбијент у породичном солидарном духу, који се потом шири на политички систем, државу и цело друштво, прожимајући их изнутра врлинама и вредностима заснованим на хиљадугодишњим традицијама и култури у чијој је сржи религиозно упориште, духовни поглед на свет (Kalaјić 1993, 104–121). Преведено у православни амбијент, овај капитализам би неговао дух саборности и заједништва и, кроз различите видове власничких односа, од приватне, преко задружне до државне имовине, зауздавао егоизам и паразитизам, док би држава имала улогу и надзора и координатора и иницијатора економских активности на кровном, стратешком нивоу.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Са тридесетогодишње дистанце у односу на време објављивања, огледи у књизи „Русија устаје” не само да нису превазиђени, већ је њихова актуелност и тачност запањујућа: она се не тиче само документаристичког описивања суноврата током јељциновске, постсовјетске Русије и прецизног одређења њених узрока те сусрета са тада скрајнутим личностима и групама у којима се јављао пламен жељене, обновитељске алтернативе, већ, далеко више, што је Драгош Калајић веома прецизно уочио потенцијале и места у руском друштву из којих ће отпочети руско „устајање”, пре свега из оквира војних и безбедносних структура, али и културно-интелектуалних кругова и њима сродних политичких покрета. Без обзира да ли прихватали у целости Калајићев традиционалистички светоназор као основни инструмент за уочавање свих идеја, феномена и процеса које је узимао као показатеље неминовности руског усправљања које се

десило на почетку 21. века, не може се не признати да је он за овај подухват био више него адекватан.

Свакако, Калајићев традиционалистички концепт обнове Русије као светске силе, односно веродостојне империје која се уздиже насупрот силама глобалног нихилизма, и то још у његовом свесловенском руху – данас нам, као и у време његовог писања (1992), делује тек као лепа жеља. Сурови братоубилачки рат који се данас води на просторима постсовјетске Украјине и сврставање већине словенских и православних народа уз НАТО и колективни Запад а насупрот Русији, сведочи о дубоким поделама унутар тако сродних народа. Национална усмерења ових народа и национализми очигледно су пали на испиту и на првом и на другом питању везаном за њихову ваљаност. Човек се често запита: како они не виде да су већина њихових националних аспирација суштински дугорочно оствариве само у сагласју и савезу са Русијом, а потпуно неоствариве са Западом што их безобзирно користи као пукe инструменте у својој антируској (али и антихуманој и антинационалној) глобалној стратегији?

Такође, савремена Русија се није претворила у веродостојну империју засновану на изворној словенској култури, али је у свом суверенистичком заокрету насупрот силама нихилизма почела да обнавља своје народне, не само словенске већ и евроазијске многокултурне традиције које, према традиционалистима, међусобно складно кореспондирају. Оваква усмереност ка конзервативној „укорењености” ојачала је државотворност и патриотизам велике већине грађана Русије који има јасне империјалне, „русијанске” (културне) а не само „руске” (етничке) димензије. Такође, начин на који се Русија супротставља геополитичком продирању западне војне алијансе на свој историјски простор, буди симпатије и ствара подршку широм незападног света, али и у малим, због пропагандне халабуке и ућуткивања, једва приметним групацијама широм Запада који су свесни разорних последица нихилистичког пута којим охоло ходи „колективни Запад”.

И поред тога што је Калајићев предлог политичког уређења комбинације непосредне демократије и саборног представништва свих друштвених група а не само оних партијских, ненародних и склоних плутократским махинацијама, није заживео у Русији нити у прилог томе има иоле јаснијих показатеља, један значајни корак кога је Калајић још у оно време јасно назначио је у великој мери

остварен: председнички демократски систем је, ипак, успео да у знатној мери подвргне економску и финансијску сферу сувереној моћи државе; руска Дума, премда није израсла у Калајићев идеал „симфоније струка и сталежа“, ипак је у највећој мери прожета патриотским осећањима и саборној окренутости ка јединству народа и власти, односно политички је усмерена у суверенистичком правцу. Овде треба приметити да је и сам Калајић, као присталица еволијанске, гибелинске струје традиционалистичке школе мишљења, засигурно веровао да суверена, империјална творевина заснована на традиционалним вредностима, уз саборно демократско уређење као вид јединства власти мора и да има на свом челу личност суверена, наследника императора и царева из прошлих епоха, поготово у светлу тога што је добро познавао руску царистичку традицију освећеног, православног самодршца и владара. Но, сходно постојећим приликама и проценама о реалним дoметима обнове Русије, Калајић је овај део својих гибелинских уверења свесно оставио неизреченим, вероватно услед тога што није желео да ставља „нова вина у врчеве старе“ и тако промаши у проценама. А није морао – јер је личност суверена нешто што се увек може актуелизовати, уместо да се са Запада увезени вид председничког система трајно одржава као његова алтернатива.

Такође, Калајићеве идеје о православном капитализму далеко су од тога да заживе на простору савремене Русије. Дух саборности и солидарности данас искрсава у породичним и задружним те предузећима при и око православне Цркве, док у строго привредној сфери већ дуже време коегзистира наслеђе тајкунски приватизоване друштвене привреде и државног власништва над стратешком производњом која је у новим, ратним условима, „глајшахована“ државним политичким упливима и усмерена у правцу планске, (полу)ратне привреде.

И поред тога, Калајићеве традиционалистичке идеје показале су се као драгоцене да готово пророчки прогнозирају успон Русије као алтернативе силама глобалног нихилизма. Наравно, Калајићева визура била је омеђена његовим идеолошким светоназором, што је, иако је у неким појединостима била мањкава, у многоме била адекватна постављеном циљу. Ако у потпуности делимо његов поглед на свет – бићемо убеђени како је он у свему био у праву. Ако, међутим, гледамо на стварност очима појединих духовних традиција – видећемо Калајића који открива устајућу Русију као

некаквог континенталистичког, евроазијског Колумба. Јер, као што је Колумбо, тражећи Индију – пронашао Америку, Калајић је, тражећи примордијалну, традиционалистичку Хипербореју – наишао на „Свету Русију” и њено катехонско назначење (Gajić 2023).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Antonić, Slobodan. 2023. „Dragoš Kalajić kao mislilac.” *Novi Standard*. 29. novembar 2023. <https://standard.rs/2023/11/27/dragos-kalajic-kao-mislilac/>.
- Gajić, Aleksandar. 2023. „Katehon i prava strana istorije.” *Nacionalni interes* 44 (1): 27-47. DOI: 10.5937/nint44-42808.
- Gajić, Saša. 2004. „Dragoš Kalajić – ideolog srpske ili evropske desnice?.” *Nova srpska politička misao* 11 (1–4): 151–163.
- Cuttsinger, James. 2005. “Perrenial Philosophy and Christianity.” In *Christianity: The Complete Guide*, ed. John Bowden. London: Continuum.
- Danilevski, Nikolaj. 1994. *Rusija i Evropa*. Beograd: Službeni list SRJ – Dosije.
- Đurković, Miša. 2023. „Osamdeset godina Dragoša Kalajića.” *Stanje stvari*. 24. novembar 2023. <https://stanjestvari.com/2023/11/24/misa-djurkovic-osamdeset-godina-dragosa-kalajica/>.
- Hanegraaff Wouter, ed. 2005. *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*. Leiden: Brill Academic Publisher.
- Kalajić, Dragoš. 1968. *Krševina*. Beograd: Nezavisno autorsko izdanje.
- Kalajić, Dragoš. 1971. *Uporište*. Beograd: Nolit.
- Kalajić, Dragoš. 1978. *Mapa (anti)utopija: Ogled jedne morfologije krize kulture modernog Zapada*. Vrnjačka banja: Zamak kulture.
- Kalajić, Dragoš. 1979. *Smak sveta*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kalajić, Dragoš. 1985. *Codex solarnog reda*. Beograd: S.I. Dragoš Kalajić i Miodrag Damićanin.
- Kalajić Dragoš. 1987. Predgovor u: Genon Rene. *Mračno doba*. 7–17. Čačak: Gradac.
- Kalajić Dragoš. 1989. *Kosmotvorac*. Beograd: Beletra.
- Kalajić, Dragoš, 1993. *Američko zlo*. Beograd: Bigz.

- Kalajić, Dragoš. 1994a. *Rusija ustaje*. Šamac: Duga.
- Kalajić, Dragoš. 1994b. *Izdana Evropa*. Beograd: Jugoslavijapublik.
- Kalajić Dragoš. 1994c. Pogovor u: Vladimir Žirinovski. *Poslednji skok na jug*. Beograd: Nova Evropa.
- Kalajić, Dragoš. 1997. "Velike sile protiv srpskog Naroda." U *Geopolitička stvarnost Srba*, ur. Veljko B. Kadijević, 59–70. Beograd: Institut za geopolitičke studije.
- Kalajić, Dragoš. 1998. *Američko zlo 2*. Beograd: IPK Nikola Pašić.
- Kalajić Dragoš. 2001. *Poslednji Evropljani*. Beograd: Apostrof.
- Kalajić, Dragoš. 2004. *Evropska ideologija*. Beograd: IKP Nikola Pašić.
- Kalajić, Dragoš. 2005. *Srpska deca carstva*. Beograd: Knjiga komerc.
- Kalajić, Dragoš. 1990. Pogovor u: Julius Evola. *Metafizika seksa*. 159–180. Čačak: Gradac.
- Kalajić, Dragoš. 2024a. *Ogledalo 20. Veka*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Kalajić, Dragoš. 2024b. *Kalajić – vidici i ideje*. Beograd: Katena Mundi.
- Kahteran, Nevad. 2002. *Perenijalna filozofija „Philosophia Perrenis”*. Sarajevo: El Kalem.
- Loščić, Jurij. 1995. "Put Dragoša Kalajića." *Literaurnaja Rosija*, Moskva: TOO Literator. Zoran Buljugić, prev. Poslednji pristup 22. april 2024. <https://dragoskalajic.com/put/09-jurij-loscic-put-dragosa-kalajica/>.
- Lings, Martin, and Minnaar Clinton. 2007. *The Underlying Religion: An Introduction to the Perennial Philosophy*. Bloomington: World Wisdom.
- Oldmeadow, Harry. 2011. *Traditionalism: Religion in the light of the Perennial Philosophy*. Bloomington: World Wisdom.
- Radulović, Nemanja. 2020. *Podzemni tok 2*. Beograd: Službeni glasnik.
- Sedžvik, Mark. 2006. *Protiv modernog sveta – tradicionalizam, tajna intelektualna istorija dvadesetog veka*. Beograd: Ukronija.
- Subotić, Momčilo. 2014. „Iz političke misli Dragoša Kalajića.” *Politička revija* 39 (1): 115–155.
- Tanasković, Darko. 2013. „Dragoš Kalajić – čovek sa svojstvima.” *Pečat*. 4. maj 2013. <http://skr.rs/z46t>.

Aleksandar Gajić*

Institute of European Studies, Belgrade

RUSSIA IS RISING: TRADITIONALISM OF DRAGOŠ KALAJIĆ AND THE RESTORATION OF THE EMPIRE**

Resume

Dragoš Kalajić, a painter, publicist, and writer, represents one of the most distinctive and controversial figures in the Serbian public during the last three decades of the 20th and the beginning of the 21st century. The Paper deals with Kalajić's essays on Russia during the collapse of the Soviet Union as well as the period of Yeltsin's Russia, with a special emphasis on his assessments of the state of Russian society, its capacities for renewal and growth into a state that will have the strength to once again play a major role in world politics in the 21st century. The first part of the Paper provides a brief overview of Kalajić's public activity, primarily referring to his basic biographical and bibliographical data. The second part of the Paper explains Kalajić's attitude towards Russia, the visits and activities he developed there during the 80s and 90s of the 20th century, as well as the influence he left on the Russian public and cultural circles. The third part of the Paper refers to the traditionalist ideological positions that Kalajić consistently advocated as a kind of worldview for most of his life. The Traditionalist school, led by thinkers such as René Guénon, Frithjof Schuon, Julius Evola, and others, represents a distinct religious-philosophical school of thought in the 20th and 21st centuries whose basic guiding ideal is the existence of a common universal truth found in all major world religions. Kalajić's first encounters with the writings of René Guénon began in his early youth in the artistic group "Mediala,"

* E-mail adress: sasa95gajic@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3873-0231.

** The paper was created as part of the scientific research activity of the Institute for European Studies in Belgrade, which is financed by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation.

where he was most likely introduced to Guénon's writings by Miro Glavurtić. Kalajić's education in Italy during the first half of the 1960s was crucial for the complete adoption of traditionalist positions, where he became thoroughly acquainted with all the leading traditionalist authors and their works, especially those of Julius Evola, the leading right-wing Italian traditionalist. The fourth part of the Paper shows how suitable this ideological and doctrinal worldview was for perceiving and understanding the potential of Russian society, the people, and its historical traditions to embark on the path of renewal and re-strengthening. The last part of the Paper provides concluding considerations on the extent of Kalajić's assessments and predictions about the "Rising of Russia," which largely took place in accordance with what Dragoš Kalajić had predicted.

Keywords: Dragoš Kalajić, Russia, post-Soviet period, traditionalism, Atlanticism

* Овај рад је примљен 11. јануара 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 7. фебруара 2025. године.